

**РОЛЬ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПОШИРЕННІ
НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВРАЗЛИВИХ ГРУП:
ОБУМОВЛЕНІСТЬ КОНТЕНТУ ТА ПРОДУКТІВ
ПЛАН ЛЕКЦІЇ**

1. Формування соціального простору засобами журналістики.
2. Типологічна характеристика вразливих груп.
3. Канали поширення недискримінаційного ставлення до вразливих груп у вітчизняному інформаційному просторі.
4. Інформація про вразливі групи в українських медіа.

1. Зміна принципів споживання контенту в медіапросторі розгортається за етапами актуалізації основного носія інформації від появи мови, писемності, книжки до мережі. Формування медіаконтенту сьогодні відбувається в істотно нових умовах, наприклад, для ХХ століття споживання контенту було дискретним, адже газети виходили два-три рази на тиждень, радіопередачі можна було слухати у час за програмою, так само і з телепрограмами, сьогодні ж споживання стало потоковим, воно не обмежується часом або географічними показниками, тож комунікація може відбуватись без обмежень. Змінилась також і сама медіакомунікація, оскільки вона стала інтерактивною, більш оперативною, а сама форма контенту більш технологічною (об'єднання тексту відео та аудіо), контент також підлаштовується до інтересів споживача, тож відбувається персоніфікація інформація.

Технологічна інтерпретація медіапростору полягає у виділенні медійних потоків і мереж. Сегментованість аудиторії дає споживачеві відчуття участі у творенні/співтворенні інформації. І це дійсно так, оскільки споживач, залучений у комунікацію, може підтримувати контент або ігнорувати його (збільшуючи або зменшуючи перегляди, коментуючи тощо).

Тож медіапростір складають потоки і мережі інформації наповнені конструктами, що формують соціальний простір. Ці конструкти є змінюваними, вони наповнюються, формуються, змінюються на основі загальноприйнятих у суспільстві норм, проте вони можуть бути рухомими і медіа беруть активну участь у здійсненні таких змін. Сьогодні ці зміни виявляються у посиленні інтересу до антидискримінаційних практик у суспільстві в цілому, та у мас-медіа зокрема.

2. Соціальний простір є об'єктом впливу інформаційних потоків органів законодавчої, виконавчої, судової влади, громадських організацій тощо. Журналістика через оприлюднення інформації легалізує рішення органів влади, фіксує інформацію у свідомості та змінює світоглядні уявлення та поведінку користувачів. Це стосується будь-яких суспільних явищ, й недискримінаційного ставлення до вразливих груп не виняток. У Законі України «Про соціальні послуги» визначено вразливі групи населення як «особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників» та схарактеризовано складні життєві обставини. Складні життєві обставини - обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно. Чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини:

- а) похилий вік;
- б) часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті;
- в) невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування;
- г) психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин;
- г) інвалідність;
- д) бездомність;
- е) безробіття;
- є) малозабезпеченість особи;
- ж) поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків;

з) ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини;

и) втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі;

і) жорстоке поводження з дитиною;

ї) насильство за ознакою статі;

й) домашнє насильство;

к) потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;

л) шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>).

Люди, і зокрема родини, що потрапили у складні життєві ситуації визначаються законом, вразливі ж групи в Україні окреслюють журналісти-практики. До них відносять:

- людей з інвалідністю;
- людей із алкогольною або наркотичною залежністю;
- ВІЛ-позитивних людей;
- бездомних;
- секс-працівниць;
- окремі расові, національні спільноти: темношкірі люди, роми, кримські татари, євреї;
- тимчасово переселених особи;
- дітей;
- гомосексуальних людей та представників інших груп ЛГБТКІ-спільноти;
- людей в місцях несвободи.

Робота із людьми в складних життєвих обставинах та вразливими групами в суспільстві відбувається не лише з боку держави. Сучасні корпорації для успішного свого функціонування працюють із соціальними (людськими) ресурсами залучаючи новітні стратегії соціального управління,

зокрема їх функціонування відбувається на принципах соціальної відповідальності, яка, за визначенням Всесвітньої ділової ради за сталий розвиток (WBCSD), полягає у взаємодії корпорації із працівниками, їх сім'ями, громадою для підвищення рівня їх життя. Соціальна відповідальність включає такі складові: економічна, правова, етична та філантропічна відповідальності. Тож соціальна відповідальність полягає також у забезпеченні корпораціями дотримання прав людини, а отже, недискримінаційні практики та захист вразливих груп. У світі існує кілька моделей соціальної відповідальності: європейська модель; британська модель; американська модель; канадська модель; японська модель. Європейська модель передбачає повну прозорість процесів реалізації соціальних ініціатив, а британська - підвищений інтерес мас-медіа до проєктів корпоративної соціальної відповідальності.

Захист вразливих груп у практиках корпоративної соціальної відповідальності в Україні запроваджують, в першу чергу, міжнародні кампанії. У переліку напрямів соціальної відповідальності міжнародних кампаній поряд із захистом навколишнього середовища, підвищення доступності освіти та розвитку освітніх технологій названо захист вразливих груп населення.

Новими викликами щодо надання соціальних послуг стає пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 та карантинні обмеження, які дали змогу більш чітко побачити проблеми вразливих груп. [Закон України №2671 – VIII «Про соціальні послуги»](#) набув чинності саме перед початком карантину. Україна у своїх заявах обіцяє стати соціальною державою (як європейські держави), про це зокрема йдеться у «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг». Мас-медіа під час пандемії виявляють свої слабкі місця щодо роботи із медичними темами, демонструють відсутність медичної журналістики. На початку пандемії 2020 року окремі платформи як Інститут масової інформації, MediaLab, «Ти можеш врятувати життя» та інші складають рекомендації для журналістів щодо написання матеріалів про

коронавірус, в яких наголошують на потребі пояснювати профілактичні дії, попереджати дискримінацію людей соціальних груп та територій, вражених вірусом, уникати страхогенеруючих технологій, надавати приклади і шляхи виходу із ситуації, спиратись на дані доказової медицини, залучати різні дослідження для наведення аргументів, перевіряти інформацію в офіційних джерелах, уникати емоційно-забарвленої лексики.

У роботі журналіста під час створення матеріалу, в якому розглядаються проблеми вразливих груп або згадуються особи, що належать до вразливих груп, варто дотримуватись таких основних правил:

1. Використовувати коректну лексику (уникати мови ворожнечі), бути точним, аргументовано викладати факти, отримані чесним шляхом.
2. Перевірити як вплине матеріал на долю його героїв зараз і через кілька років.
3. Бути вільним від емоцій, упереджень, стереотипів.
4. Артикулювати для суспільства права людини відповідно до міжнародної антидискримінаційної практики.
5. Говорити про окрему людини, доносячи її образ до всіх.

Робота журналіста має ґрунтуватись на гуманістичних засадах, варто завжди писати про конкретну людину, тож журналісту варто не стільки дотримуватись атрибутивних класифікацій законів і розуміти, що держава має працювати із цими людьми, скільки усвідомлювати важливість сприйняття цих людей у матеріалі, оскільки так звані вразливі групи є лише умовною типологією і журналіст має розуміти, що віднесення людини до такої групи може стати джерелом формування стереотипних уявлень про людей, які можуть бути віднесені до «жертви», «маргінала» тощо.

3. Медійні комунікації та створення медійного контенту можна умовно поділити на три групи:

Масмедійні комунікації використовують пресу, телебачення, радіо, інтернет-видання для поширення інформації. Це діяльність, яка заснована

масовій комунікації, для поширення інформації використовуються такі канали: преса, інтернет, радіо, телебачення.

Рекламні комунікації забезпечують привернення уваги до товарів та послуг та сприяння збільшенню продажів на відміну від масмедійної комунікації, метою якої є інформування. Рекламна комунікація має здійснювати вплив на споживача і переконувати купити товар та послугу.

PR-комунікації працюють із аудиторією на довгострокову перспективу і на відміну від масмедійної комунікації мають налагоджувати контакти із громадськістю, створювати позитивну атмосферу взаємодії. Завданням цього виду комунікації є зміна переконань цільової аудиторії, створення позитивних образів ідей, осіб тощо.

Журналістика поряд із інформуванням, роз'ясненням, переконанням залучає інструменти різних видів комунікації.

Журналістська діяльність як інструмент поширення недискримінаційного ставлення до вразливих груп з метою формування соціального простору може розглядатися в декількох площинах. Перша - функціонування правозахисної (адвокаційної) журналістики, що полягає в формуванні контенту у сфері прав людини, рівності та недискримінації, посиленні чутливості до проблематики меншин та вразливих груп, а також дотримання етичних журналістських стандартів у висвітленні питань, пов'язаних із правами людини, формування навичок роботи із спеціальними та особливими джерелами інформації про стан або порушення прав людини, інформаційними приводами та правозахисними організаціями; висвітлення правозахисних заходів, взаємодія з представниками так званих вразливих груп, правозахисниками та створення текстів за вимогами правозахисної (адвокаційної) журналістики (І. Віртосу, К.Шендеровський). Правозахисна журналістика потребує спеціальної підготовки, фахівці у цій сфері повинні знати основні положення, механізми та методи захисту прав людини, етику інформаційної підтримки так званих вразливих груп населення тощо.

Інша площина стосується журналістських матеріалів про так звані вразливі групи населення - об'єкт висвітлення, свідок, експерт, жертва тощо. Журналісти повинні уникати мови ворожнечі, розумітися на питаннях антидискримінаційних практик, гендерної рівності, взаємодії з вразливими групами населення, формування інклюзивного суспільства та прийняття інклюзивних рішень та інше.

Підвищення загальної обізнаності населення про так звані вразливі групи та формування недискримінаційного ставлення відбувається через журналістику із залученням таких інструментів:

- *інформаційних просвітницьких кампаній;*

Інформаційні просвітницькі кампанії мають комплекс заходів, об'єднаних однією ідеєю, ці заходи повинні мати протяжність у просторі та часі, тяглість у поширенні. Наприклад, «Я, Ніна»: проект, метою якого є зміна ставлення соціуму до онкохворих (<http://surl.li/vwkl>), арт-інсталяція «Невидимі» (2014-2015 роки) з протидії торгівлі людьми та регіоналізована у Білорусі, Молдові й Грузії, передана в кожен область України та до сьогодні використовується під час локальних інфо-кампаній.

- *інформаційні акції, куди можна віднести й соціальну рекламу, якщо вона не є компонентом інформаційної кампанії;* наприклад, «Швейцарський благодійний фонд Pro Infirmis зняв соціальну рекламу, присвячену людям з інвалідністю. В одному з магазинів в центрі Цюриха Pro Infirmis замінив звичайні «ідеальні» манекени на спеціально зроблені фігури реальних людей з інвалідністю. Гаслом кампанії, про яку дізналися 13 мільйонів людей у всьому світі, стали слова «Because who is perfect?» («Хто з нас досконалий?») (<https://gurt.org.ua/news/recent/21530/>);

На відміну від кампаній, акція може проводитися одноразово при обов'язковому висвітленні у медіа. Наприклад, у Запорізькому національному університеті було проведено лекцію «Права людини і мас-медіа», переглянуто фільм «На роздоріжжі» про проблеми захисту прав наркозалежних на отримання лікувальних курсів замісної підтримуючої

терапії. Під час лекції були проаналізовано поняття «медіаправо», «правові норми», «правові стандарти», розглянуто питання захисту прав різних категорій населення, в тому числі і соціально вразливих груп населення. Крім того, в рамках тренінгу для студентів був організований полілог з експертами: Андрієм Фоменком (учасником бойових дій, капеланом 55 артилерійської бригади Запорізької єпархії Православної церкви України), Володимиром Вороненком (магістрантом ЗНУ, сценаристом і ведучим рубрики «Смарт оселя» в програмі «Лабораторія дизайну» ТРК «Алекс»), який має статус переміщеної особи, Дмитром Ковальовим (студентом 4 курсу факультету журналістики, помічником-консультантом народного депутата ВРУ, головним редактором інтернет-видання «Most-News»), який має статус дитини-сироти, Дмитром Калініним (студентом Академії адвокатури України, представником Запорізького обласного благодійного фонду «Gender Z»). Студенти мали змогу дізнатись про особливості та стандарти написання журналістських текстів на соціальну тематику, про норми захисту прав різних соціальних груп населення та про різне розуміння і трактування поняття «толерантність»

(https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=48928&lang=ukr&news_code=dlya-studentiv-fakultetu-zhurnalistiki-proveli-trening---tolerantnist-media--).

- *друкованих інформаційних матеріалів*, наприклад, «Порадник висвітлення соціальних прав та вразливих груп в українських медіа», автори - О.Голуб, Є.Кузьменко, видано Радою Європи (2020); «Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил», спеціальний звіт ГО «Телекритика» (2016), О.Іванова, О.Мойсеєва, Н.Стеблина «Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії» (2019) та інші.

- *тематичних виступів чи програм у медіа*, наприклад, цикл програм «Разом» (Суспільне UA) – «зворушливі, незвичайні та подекуди надможливі історії людей, які мають інвалідність, але, попри обставини,

знаходять своє місце у соціумі. Це проєкт про інклюзивність та про людей, які звикли допомагати іншим замість просити допомоги для себе» (<http://surl.li/vwkj>); 4 червня відзначають День пам'яті дітей, загиблих внаслідок агресії РФ, відповідно у більшості медіа з'явилася низка публікацій з цієї теми, наприклад, «Вперше з початку війни на Донбасі. В Україні відзначають День пам'яті дітей, загиблих внаслідок агресії РФ» (<http://surl.li/vwki>), подкаст «Громадського радіо» «Неначасі» - соціальний медіапроєкт запорізької журналістки Катерини Майбороди.

- *мультимедійних ресурсів;*

До мультимедійних ресурсів можна віднести сайти, інформаційні портали, які спеціалізуються на висвітленні питань прав людини, займаються інформаційно-просвітницькою, дослідницькою та видавничою діяльністю, наприклад, “Права людини та медіадіяльність” (<http://labs.journ.univ.kiev.ua>), Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА» (<http://www.krona.org.ua>), сайт Фонду ім. Гайнріха Бьоля (<https://ua.boell.org/>). До запропонованого переліку належить сайти громадських організацій, фондів, які висвітлюють результати своєї роботи та є потужними ресурсами формування недискримінаційного ставлення до вразливих груп: «Україна без тортур» (<https://notorture.org.ua>), «Гендер Зед» (<https://genderz.org.ua>), «Щаслива дитина» (<https://deti.zp.ua>), «Служба розшуку дітей» (<https://missingchildren.org.ua>), «Інсайт» (допомога трансгендерним людям) (<https://www.insight-ukraine.org/uk/projects/transgender>) та інші.

4. Особливу роль у створенні недискримінаційного ставлення до так званих вразливих груп належить журналістським матеріалам, що мають статус загальнонаціональних медіа. Так, на каналі «1+1» активно просувався соціальний мультимедійний проєкт «Переможці» (1016-2019 роки, кураторка - Соломія Вітвіцька), присвячений ветеранам АТО, які втратили частини тіла у війні на Сході України. Проєкт включав фотосесію для спеціального благодійного випуску VIVA, експозицію фотовиставки в НСК

«Олімпійський», разом з ветеранами АТО на протезах і візках у проєкті беруть участь і чемпіони-паралімпійці, привертав увагу до якісної психологічної і фізіологічної, зокрема, спортивної реабілітації для ветеранів, які повертаються до мирного життя після поранень, а також на розвиток спортивного протезування в Україні» (за матеріалами сайту каналу «1+1»). На каналі спостерігаємо інформацію про привернення уваги до дітей-сиріт: «Благодійники подолали 650 кілометрів пішки, аби привернути увагу до проблем дітей-сиріт. Старт у Києві, фініш у Ворохті. Це 650 км Україною, які десятеро мандрівників вирішили подолати пішки. Це люди, яким небайдужа доля дітей-сиріт. Саме на їхню підтримку у подорож пішли викладачі вишів, бізнесмени, народні депутати, навіть благодійники з Канади та Європи. Мандруючи Україною, вони зустрічалися з вихованцями інтернатів, гостювали у будинках сімейного типу» (ТСН. 07.08.2018); «Небайдужі влаштували сюрприз на день народження для сироти Микити. Микита Баула втратив трьох рідних людей: тата вбили на війні, дідусь помер від хвороби, мама - від раку. Але волонтери та діти загиблих воїнів зробили все, аби Микитка принаймні в свій день народження став щасливим» (ТСН.21.05.2018); руйнування стереотипів та упереджень щодо людей з інвалідністю, наприклад, «Знайти роботу людям з інвалідністю у нашій країні дуже непросто. Зараз ми розповімо історію пари, яка не чує. Вони, як і ще майже півсотні людей з інвалідністю, працюють на підприємстві водного господарства «Київводоканал». Тетяна та Олексій Дяченки - про них наша наступна історія» (Сніданок 1+1, 03.12.2019). Таких матеріалів не багато, і присвячені вони в основному історіям успіху людей з інвалідністю «Українські плавці з інвалідністю привезли 106 медалей із Чемпіонату Європи в Ірландії» (ТСН, 20.08.2018); «У Львові люди з інвалідністю розказали історії свого успіху» (ТСН, 21.07.2018); «У Кропивницькому мами малюків з інвалідністю відкрили літній табір» (ТСН, 04.07.2018).

Діти, як вразлива категорія час від часу потрапляють у журналістські проєкти. Діти можуть ставати жертвами насильства: кібербулінгу (секстинг,

кібергрумінг, сексторшен та ін.), булінгу, домашнього насильства (фізичного, сексуального, психологічного насильства, нехтування потребами), торгівлі людьми, гендерної дискримінації. Так, УКРІНФОРМ у публікації «У 80-ти відсотків випадків діти зазнають сексуального насильства від знайомих людей» повідомляє, що, за даними Ради Європи, кожна пята дитина стає жертвою сексуального насильства, а у 80 % випадків насильниками стають знайомі люди - родичі, друзі родини, сусіди та ін. (УКРІНФОРМ, 10.06.2021). ІМІ дослідив як медіа висвітлюють тему дітей в період з 1 до 8 грудня 2020. Моніторинг здійснювали в таких медіа: «Обозреватель», «Політека», 24 канал, «Гордон», «Українська правда», «Сьогодні», ТСН, 112.ua, RBC.ua, «Ліга», Інтерфакс-Україна, «Новое время», Укрінформ, Суспільне, «Український тиждень», «Дзеркало тижня», «Букви», «Цензор», «Страна». Найбільш поширеними були теми медицини (25 %), надзвичайних пригод (22 %). На основі проаналізованих матеріалів було зроблено рекомендації щодо створення матеріалів фігурантами в яких є діти: подавати матеріали максимально точними, достовірними і збалансованими; уникати сексуалізації дітей, гендерних упереджень, оціночних і образливих коментарів із соцмереж, ідентифікації дітей (<https://imi.org.ua/monitorings/yak-onlajn-media-vysvitlyuyut-ditej-u-svoyih-materialah-i36873>).

Українське телебачення продемонструвало ряд випадків порушення прав дітей, наприклад, у 2017 році вийшло ток-шоу «Стосується кожного» (9 і 13 жовтня) про 12-річну породіллю з Борислава Львівської області, в яких було порушено право дитини на честь і гідність та захист від втручання в особисте життя. Ток-шоу «Один за всіх» відзначається порушенням прав дитини, зокрема, це вживання некоректної лексики: «14-літню школярку згвалтували 4 хлопці» (03.09.2017), «Хлопчик – жабеня: помилка лікарів чи вина батьків?» (31.10.2018), «Одягнулася як дівка і пішла наліво» (05.03.2019). Порушення анонімності і конфіденційності стало найбільш поширеним порушенням у ток-шоу: «Дитина прислуги» («Стосується кожного», 13.01.2018); «Дитяча травма» («Стосується кожного», 26.01.2018);

«Небажана дитина» («Стосується кожного», 02.04.2018); «Родина мауглі» («Стосується кожного», 30.08.2019); «У колі конфлікту» («Стосується кожного», 05.08.2019); «Любов з різницею» («Стосується кожного», 25.12.2019); «Намовлена дитина» («Стосується кожного», 26.12.2019).

Сирітство є важливою суспільною проблемою, яка висвітлюється у масмедіа з метою інформувати суспільство про особливості сирітства в Україні, так «Суспільне. Новини» публікує матеріал «Сирітство на Херсонщині: яка причина проблеми та чи є шляхи вирішення її в області» (24.04.2021), якому вказується, що статус «сироти» в інтернатах мають лише 5 % дітей, решта - дітей із сімей у складних життєвих обставинах. Подібні матеріали виходять в інших масмедіа: «Вимушене сирітство» (ТСН, 10.08.2020), «Проблема сирітства — одна з найбільших в Україні» (ТРК «Київ», 13.06.2019).

На відміну від теми сирітства чи інвалідності, питання безпритульних на сайті каналу «1+1» висвітлено дуже слабо. Повідомлення стосуються знущань над безпритульними: «Поліцейським, які знущалися над безхатком у Харкові, загрожує 8 років за ґратами» (ТСН, 10.07.2018); «Суд виніс вирок підліткам, які рік тому забили до смерті безхатка» (ТСН, 20.06.2018); чи допомоги: «Небайдужі врятували 70-річного безхатка, який жив на вулиці» (ТСН, 11.10.2017). Тема захисту прав ЛГБТ представлена ще менше, переважно публікації присвячені Маршам рівності, наприклад, «У Харкові через загрозу вибуху ледь не зірвалася акція ЛГБТ-спільноти» (ТСН, 10.12.2017); реакціям на це явище: «Батьки ЛГБТ-дітей мають не засуджувати їх, а намагатися зрозуміти - Папа Римський» (ТСН, 27.08.2018). Зрідка натрапляємо на матеріали, які утверджують позитивне ставлення до цієї уразливої групи населення: «У Києві відкрилась виставка портретів лесбійок і геїв, які воювали на Донбасі» (ТСН, 03.09.2018); «Ректор Відкритого православного університету Святої Софії-Премудрості отець Георгій Коваленко під час ефіру «Право на владу» окреслив позицію церкви щодо маршів рівності та людей з гомосексуальністю. «Позиція церкви –

стала», зазначив Коваленко. Він також додав, що позиція церкви – любити грішників, а ненавидіти гріх. «Релігія має шанувати свободу», - додав Коваленко» (5 сезон, 39 випуск). Зовсім іншу стилістику у висвітленні цього питання спостерігаємо в регіональних медіа. Так, наприклад, на запорізькому сайті «Вгороді» натрапляємо на дискримінаційний текст, який вийшов під заголовком «Піротехніка, п'янки, і ЛГБТ: студентка із Запоріжжя потрапила в телешоу» (02.04.2021) (*тут і далі переклад наш*): «Вона - бісексуалка і бере участь в місцевих ЛГБТ-парадах, тому часто стикається з неприйняттям» (<http://surl.li/vwxq>); а також матеріал, який фіксує дискримінацію: «Так, вчора, 21 вересня, батюшки вийшли зі святою водою у відрах і освятили всю площу Фестивальну, по якій ходили геї, лесбіянки, бісексуали і трансгендери. Один зі священників ходив з кадилом і обкурював весь простір, другий же йшов за ним, оббризкуючи і освячуючи все свяченою водою» (<http://surl.li/vwyr>).

Права людей, які живуть із ВІЛ-інфекцією/СНІДом, захищені нормами права (Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»), проте ці люди належать до так званої вразливої групи, оскільки їхні права часто порушуються у таких галузях як медична (відмова у лікуванні), трудові відносини (звільнення), сімейні відносини, місця позбавлення волі. У 2019 році Уляна Супрун (тоді Міністр охорони здоров'я) у своєму блозі опублікувала матеріал «Що варто знати про життя з ВІЛ», в якому розвінчувала сталу думку про те, що ВІЛ дорівнює смертному вироку. В ній вказано, що люди з ВІЛ-інфекцією мають правильно побудувати свій спосіб життя, адже їм вчасно треба приймати ліки, стежити за своїм раціоном та станом здоров'я в цілому. Тож вона закликає не стигматизувати таких людей. У матеріалі Радіо Свобода «Я більше боялась дискримінації через свій COVID, ніж колись через ВІЛ-позитивний статус» – пацієнтка, яка двічі перехворіла на COVID-19» (13 січня 2021) розповідається про жінку, яка двічі перенесла COVID-19 і переживала через те, що

захворіла, оскільки містом поширювали адреси людей, хворих цим коронавірусом. Жінка констатує, що негативного ставлення до її ВІЛ-інфекції у людей вона не спостерігає, це може бути пов'язано із тим, що люди стали більш поінформованими про хворобу.

Позитивні історії про життя із хворобою пропонують журналісти Громадського у матеріалі «Я дізналася, що ВІЛ-інфікована, коли була вагітна» — розмова з Вірою Варигною» (6 листопада 2019). Жінка виховує двох здорових дітей, живе активним професійним життям, вона розповіла про свій досвід життя із хворобою, переживання «інакшості» і стигматизації.

Люди в місцях несвободи є однією із найбільш закритих груп, про яку масмедіа говорять не часто. До цієї групи можуть бути віднесені люди, які перебувають у СІЗО, в'язницях, військових частинах, хоспісах, інтернатах, психоневрологічних диспансерах та ін. Українське суспільство мало готове до прийняття проблем цієї групи і відмови від стигматизації цих людей. Кроками у поверненні уваги до цієї теми є соціальна реклама, наприклад, проєкт «Люди - не консерви», який з'явився у 2017 році в містах Львів, Чернігів, Кропивницький, Херсон, Дніпро, Чернівці, Хмельницький, Тернопіль та ін. Місця несвободи є територією, яка майже не змінилась із часів «совка», у той час, коли весь світ вже змінився. Головною проблемою місць несвободи є те, що вони призначені не для життя, а для виживання. Прикладом такого медіатору є фільм «ПЖ», так, Громадське провело інтерв'ю із режисеркою Ксенією Кравцовою (матеріалі від 11 квітня 2018), яка розповіла про свій твір, він передає відчуття ув'язнення, фільм документальний і в основі твору - життя конкретної людини.

Особливістю місць несвободи є те, що вони закриті від сторонніх, потрапити в ці місця можна лише узгодивши своє перебування із адміністрацією. Як вказує авторка матеріалу «Подалі від сторонніх очей» (9 січня 2021), журналісти, які потрапляють у місця несвободи під час пресурів та інших спеціальних заходів, можуть бачити лише те, що їм дозволяють. Для

журналіста матеріали про місця несвободи мають мати розяснюючий, інформуючий характер, а також має розтлумачувати поняття прав людини.

Карантин в місцях несвободи загострює ситуацію перебування людей у таких закладах, на сайті «Організації Об'єднаних Націй. Україна» від 5 січня 2021 року опубліковано матеріал про ситуацію в українських тюрмах, хоспісах, психоневрологічних інтернатах, де описано роботу моніторів в умовах карантинних обмежень. Моніторами є люди, які відвідують місця несвободи із перевірками щодо дотримання прав людини. Ці представники Національного превентивного механізму проходять спеціальну підготовку, наприклад це група НППМ «Україна без тортур».

В масмедіа обговорюється запровадження платних камер в місцях несвободи, продаж в'язниць та будівництво нових як проєктів Мін'юсту. УКРІНФОРМ опублікував інтерв'ю із заступницею міністра юстиції України Оленою Висоцькою (20.09.2020), яка розповіла, що на продаж виставляють тюрми вже закриті, які легше продати і побудувати нове приміщення ніж ремонтувати, тож відбувається оптимізація установ та відкриття виправних центрів, де буде обмеження волі, але не позбавлення, відсутність ізоляції. Заступниця міністра прокоментувала і відкриття платних камер, на які є стійкий попит, такі камери дають можливість здійснювати ремонти у приміщеннях, тож, на її думку, не йдеться про дискримінацію.

Радіо Свобода опублікувало матеріал «Замість тюрми – будинки і базар: «гарячі пиріжки» від міністра юстиції» (4 червня 2021 року) про першу продану в'язницю в Україні, розташовану у Львові. Як вказано у матеріалі, «30% коштів, виручених від продажу старих в'язниць, міністерство юстиції перерахує у державний бюджет, а 70% вкладе у відновлення інфраструктури українських тюрем або ж будівництво нових слідчих ізоляторів». Майно в'язниці було продано двом покупцям.

Найбільш упереджено українське суспільство ставиться до секс-працівниць, які зустрічаються із стигматизацією і дискримінацією, адже декриміналізація секс-роботи в Україні не відбулась, хоча такий

законопроект подавався на розгляд ще 10 років тому, проте був відхилений і досі його вважають не на часі. Про це, зокрема, розповіла активістка Анна Сарнацька в інтерв'ю сайту Центру прав людини ZMINA в матеріалі «Декриміналізація секс-роботи можлива впродовж десяти років» (17.12.2020), авторками якого стали запорізькі журналістки Я.Радченко та А.Фольц. Анна балотувалась у Київраду від партії «Демократична сокира», тож вона розповіла про свій досвід, а також про свою роботу як активістки.

В масмедіа згадування про секс-працівниць відбувається у площині кримінальних повідомлень, наприклад, сайт 061 подає матеріал (12.01.2020) про факт сутенерства, подібні ж матеріали (близько 25 публікацій) можна знайти на цьому ж сайті. Важливим моментом є те, що в публікаціях переважно використовується толерантна назва «секс-працівниці», на відміну від, скажімо, запорізького ж видання «Vgorode.ua».

Журналістські тексти про так звані вразливі групи населення можна умовно поділити на тексти для активних громадян, які згенеровані громадськими організаціями та оприлюднені на сайтах правозахисних організацій тощо. Іншу групу матеріалів становлять журналістські тексти загального споживання, які організовані всеукраїнськими та регіональними медіа. Останні мають особливий статус у формуванні недискримінаційного/дискримінаційного ставлення до аналізованих груп та є барометром ставлення суспільства до так званих вразливих груп населення.

ЛІТЕРАТУРА

1.Голуб О., Кузьменко Є. Порадник висвітлення соціальних прав та вразливих груп в українських медіа. Видано Радою Європи F-67075.Strasbourg CEDEX www.coe.int. Рада Європи, жовтень, 2020. 18 с. URL: <https://rm.coe.int/manual-coverage-of-social-rights-and-vulnerable-groups-in-the-ukrainia/1680a06168> (03.06.2021).

2. Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил. Спеціальний звіт. Київ. ГО «Телекритика», 2016. 48 с. URL: https://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf

3. Іванова О., Мойсєєва О., Стеблина Н. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії. Київ: ТОВ «Бізнесполіграф», 2019. 232 с.

4. Ігнатєєва І., Гавриленко Т., Сербєнівська А. Соціальна відповідальність бізнесу: практичний аспект в умовах біфуркації. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2020. Т. 5. Вип. 1. С. 62-68.

5. Чернявська Л. Страхогенеруючі технології у висвітленні медичної тематики у запорізьких медіях. Соціальні комунікації: стратегічні взаємодія та взаємовплив : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [відповідальний редактор В. В. Костюк, відповідальні секретарі В. А. Ковпак, М. О. Семенович]. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 37-41